

INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

**PROGRAM ORIENTUES
PËR PËRGATITJEN E PROVIMIT KOMBËTAR
TË MATURËS SHETËRORE
PËR GJIMNAZIN**

LËNDA:

EKONOMI BËRTHAMË

Koordinatorë: Mirela Andoni

VITI MËSIMOR 2011 – 2012

1. UDHËZIME PËR ZBATIMIN E PROGRAMIT

Programi orientues i Maturës Shtetërore për lëndën “Ekonomi bërthamë”, përfshin konceptet më të rëndësishme të ekonomisë, njohuritë dhe aftësitë themelore që i duhen nxënësit në këtë lëndë. Programi orientues i Maturës Shtetërore për provimin me zgjedhje të lëndës së ekonomisë bërthamë, për vitin shkollor 2011-2012, përbën një dokument të vlefshëm për mësuesit e gjimnazit, nxënësit e interesuar dhe specialistët e përfshirë në procesin e hartimit dhe vlerësimit të testit të Maturës Shtetërore.

- Programi përmban dhe siguron informacionin e nevojshëm për mësuesit e ekonomisë të gjimnazit që do të përgatisin maturantët për provimin e ekonomisë bërthamë, si lëndë me zgjedhje në Maturën Shtetërore 2011-2012.
- Programi orienton nxënësit për njohuritë, konceptet dhe aftësitë kryesore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses provimin e ekonomisë bërthamë si lëndë me zgjedhje në Maturën Shtetërore.
- Programi përbën një dokument zyrtar, që duhet zbatuar me korrektesë nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të ekonomisë bërthamë, si lëndë me zgjedhje për Maturën Shtetërore.

Ky program duhet shqyrtuar me kujdes nga secili prej grupeve të interesit. Specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të ekonomisë-bërthamë si lëndë me zgjedhje për maturën shtetërore, duhet të mbajnë në vëmendje që nuk duhet të përfshijnë për vlerësim objektiva mësimore që nuk janë parashikuar në këtë program. Banka e pyetjeve dhe teza e provimit duhet të përmbajnë vetëm ato koncepte, njohuri dhe aftësi të parashikuara në këtë program.

Mësuesit që do të përgatisin nxënësit për provimin e Maturës Shtetërore në lëndën e ekonomisë bërthamë, të mbështeten në objektivat e këtij programi orientues, në mënyrë që të aftësojnë nxënësit për të përvetësuar të gjitha njohuritë, konceptet dhe aftësitë e përcaktuara në këtë program. Për këtë qëllim, mësuesi dhe nxënësi duhet të shfrytëzojnë disa materiale burimore.

2. LINJAT DHE NËNLINJAT

LINJA 1: EKONOMIA E TREGUT

Përshkrimi i linjës: Kjo linjë fokusohet në krijimin te nxënës/i,-ja të koncepteve dhe arsytetimeve ekonomike mbi vendimmarrjen në kushtet e burimeve të kufizuara ekonomike. Nëpërmjet kuptimit dhe analizës së këtij fakti, krijohet një kuptim i qartë ekonomik mbi idenë se të gjitha zgjedhjet ekonomike shoqërohen me një kosto.

Nxënësit njihen me veprimin e ligjit të kërkesës dhe ofertës në ekonominë e tregut dhe pajisen me mjetet e analizës që ata mund t'i përdorin edhe në linjat e tjera. Gjithashtu, ata njihen e diskutojnë për parimet mbi të cilat bazohet vendimmarrja e firmave, financimi i tyre, si dhe nivelet e konkurrencës së tregut. Ç'është ekonomia dhe faktorët e prodhimit, problemi ekonomik themelor dhe sistemet ekonomike, shtyllat e sipërmarrjes së lirë, skema e qarkullimit të aktivitetit ekonomik, kërkesa,

oferta, ekuilibri i tregut, kontrolli i çmimeve nga forcat jo të tregut, konsumatori, burimet e të ardhurave dhe kursimi, buxheti vetjak, planifikimi i tij, sipërmarrësi, biznesi i vogël dhe roli ekonomik i tij, format e organizimit të biznesit, burimet financiar të biznesit, tregu i letrave me vlerë, kontabiliteti i biznesit, prodhimi, kostoja, të ardhurat e firmës, konkurrenca e plotë, konkurrenca monopoliste, monopoli, oligopoli, tregu i punës, aspekte të tjera të tregut të punës, tregu i kapitalit dhe i tokës janë tematika të mundshme për t'u trajtuar në këtë linjë.

Nënlinja	Objektivat
1.1 Çfarë studion ekonomia?	<p><i>Nxënës/i,-ja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë konceptet <i>pamjaftueshmëri, sistem ekonomik, kosto oportune</i> dhe lidhjen shkakësore ndërmjet pamjaftueshmërisë dhe nevojës për të zgjedhur, duke pranuar koston oportune; - të japë shembull personal lidhur me marrjen e vendimeve dhe koston oportune të saj; - të identifikojë faktorët e prodhimit për një të mirë ose shërbim; - të interpretojë një lakore të mundësive të prodhimit, si dhe nëpërmjet saj të ilustrojë koston oportune; - të vlerësojë mënyrën se si sisteme të ndryshme ekonomike e zgjidhin problemin ekonomik themelor; - të përshkruajë veçoritë e shtyllave të sistemit ekonomik të iniciativës së lirë.
1.2 Kërkesa, oferta dhe çmimi i tregut	<ul style="list-style-type: none"> - Të interpretojë konceptet: <i>treg, çmim, kërkesë, ofertë</i>; - të formulojë ligjin e kërkesës dhe ofertës; - të interpretojë lakoren e kërkesës dhe ofertës; - të shpjegojë faktorët që shkaktojnë zhvendosjen e kërkesës dhe ofertës; - të përcaktojë çmimin ekuilibër të një produkti të dhënë, kur janë dhënë kërkesa dhe oferta për këtë produkt nëpërmjet grafikut; - të bëjë dallimin midis një ndryshimi në sasinë e kërkuar apo ofruar dhe një ndryshimi në kërkesë apo ofertë; - të vlerësojë ndikimin e ndryshimeve të elasticitetit të kërkesës në sasinë e kërkuar dhe të ndryshimeve të elasticitetit të ofertës në sasinë e ofruar; - të shpjegojë se si ndikojnë në çmimin e tregut ndryshimet në kërkesë dhe ofertë; - të analizojë ndërveprimin e ligjit të kërkesës dhe ofertës në çmimin ekuilibër; - të dallojë çmimin tavan nga çmimi dysHEME.
1.3 Konsumatori në ekonominë e tregut	<ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë rëndësinë ekonomike të konsumatorit në ekonominë e tregut, si dhe burimet e të ardhurave të individëve dhe format e tyre; - të përgatisë një buxhet personal.
1.4 Fillimi i një	<ul style="list-style-type: none"> - Të listojë format kryesore të organizimit të biznesit;

biznesi dhe financimi i tij	<ul style="list-style-type: none"> - të gjykojë mbi avantazhet dhe disavantazhet e secilës prej tri formave kryesore të biznesit; - të shpjegojë organizimin e korporatës; - të dallojë ndryshimin midis aksionit dhe obligacionit; - të analizojë një bilanc dhe një pasqyrë të rezultateve financiare të firmës.
1.5 Prodhimi, kostoja dhe të ardhurat e firmës	<ul style="list-style-type: none"> - Të bëjë dallimin midis kostove fikse dhe atyre variabël; - të llogarisë koston e përgjithshme të prodhimit, koston mesatare dhe atë marxhinale; - të llogarisë të ardhurat e përgjithshme, të ardhurat marxhinale dhe të ardhurat mesatare.
1.6 Struktura e tregut	<ul style="list-style-type: none"> - Të interpretojë konceptet e konkurrencës dhe strukturës së tregut; - të shpjegojë karakteristikat e secilës nga strukturat kryesore të tregjeve: konkurrencë e plotë, konkurrencë monopoliste, oligopol, monopol. - të diskutojë raportet dhe format e shkrirjes së bizneseve; - të krahasojë strukturat e ndryshme të tregjeve.

LINJA 2: EKONOMIA KOMBËTARE

Përshkrimi i linjës: Aktivitetet ekonomike të qeverisë ndikojnë në mirëqenien tonë të përditshme. Njohja me rolin dhe funksionet që ka një qeveri në ekonominë e tregut dhe identifikimi e analiza e problemeve të ndryshme, si papunësia, inflacioni, rënia ekonomike, do t'i ndihmojnë nxënësit që të kuptojnë më mirë realitetin makroekonomik, si dhe politikat fiskale apo monetare që ndiqen për stabilitetin e ekonomisë. Në këtë linjë, nxënësit mësojnë, gjithashtu, përmbajtjen, funksionet dhe format e parasë në një ekonomi monetare, si dhe rolin e bankave tregtare dhe të bankës qendrore. Roli i qeverisë në ekonomi, buxheti i qeverisë, taksat dhe llojet e tyre, deficitit buxhetor dhe borxhi kombëtar, paraja format dhe oferta e parasë, bankat tregtare dhe roli i tyre, banka qendrore, produkti i brendshëm bruto, inflacioni, cikli i biznesit, papunësia, matja dhe format e saj, politika fiskale, politika monetare janë tematika të mundshme për t'u trajtuar në këtë linjë.

Nënlinja	Objektivat
2.1 Qeveria dhe ekonomia	<p><i>Nxënës/i, -ja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë disa nga të ardhurat kryesore dhe shpenzimet në buxhetin për qeverinë shqiptare; - të vlerësojë taksat, bazuar në parimet e vendosjes së tyre; - të krahasojë tipet e ndryshme të taksave, duke përfshirë taksat progresive, regresive dhe proporcionale; - të interpretojë konceptet e deficitit buxhetor e të borxhit publik dhe lidhjen midis tyre.
2.2 Paraja dhe institucionet financiare	<ul style="list-style-type: none"> - Të interpretojë konceptin e parasë, karakteristikat dhe funksionet e saj në një ekonomi monetare; - të shpjegojë rolin e veçantë të bankave si pranuese depozitash dhe dhënëse huash për ekonominë; - të përshkruajë organizimin dhe funksionet e Bankës Qendrore të Shqipërisë.
2.3 Treguesit kryesorë	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë konceptin e GDP-së dhe se çfarë përfshihet në llogaritjen e GDP-së;

makroekonomikë	<ul style="list-style-type: none"> - të përshkruajë metodat e matjes së GDP-së; - të japë kuptimin për inflacionin, deflacionin; - të dallojë inflacionin e shkaktuar nga kostoja, nga inflacioni i shkaktuar nga kërkesa; - të shpjegojë ndikimin ekonomik të inflacionit dhe format kryesore të inflacionit; - të shpjegojë fazat kryesore të ciklit të biznesit; - të shpjegojë konceptin e forcës punëtore; - të dallojë format kryesore të papunësisë.
2.4 Stabiliteti ekonomik dhe politikat makroekonomike	<ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë mjetet e politikës fiskale; - të përshkruajë instrumentet e politikës monetare; - të dallojë instrumentet e politikës monetare nga ato të politikës fiskale.

LINJA 3: MARRËDHËNIET EKONOMIKE NDËRKOMBËTARE

Përshkrimi i linjës: Vendet dhe ekonomitë e tyre po ndërveprojnë dhe ndërlidhen gjithnjë e më shumë me njëra-tjetrën duke pasur përfitime. Kuptimi mbi tregtinë e lirë, proteksionizmin, si dhe kursin e këmbimit valutor do t'i ndihmojë nxënësit të kuptojnë më mirë ndërvarësinë globale ekonomike të vendeve. Tregtia ndërmjet vendeve dhe përfitimet e saj, tregtia e lirë dhe politika proteksioniste, kursi i këmbimit valutor dhe bilanci i pagesave janë tematika të mundshme për t'u trajtuar në këtë linjë.

Nënlinja	Objektivat
3.1 Tregtia ndërkombëtare	<p><i>Nxënës/i,-ja:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë konceptet e përparësisë absolute dhe krahasuese; - të përshkruajë disa pengesa në tregtinë ndërkombëtare; - të bëjë dallimin midis bilancit të pagesave dhe bilancit tregtar.

3. PESHAT E LINJAVE DHE NËNLINJAVE

LINJA/NENLINJA	PESHA NE %
Linja 1	56%
1.1 Çfarë studion ekonomia?	11%
1.2 Kërkesa, oferta dhe çmimi i tregut	19%
1.3 Konsumatori në ekonominë e tregut	3%
1.4 Fillimi i një biznesi dhe financimi i tij	11%
1.5 Prodhimi, kostoja dhe të ardhurat e firmës	6%
1.6 Struktura e tregut	6%
Linja 2	39%
2.1 Qeveria dhe ekonomia	11%
2.2 Paraja dhe institucionet financiare	5%
2.3 Treguesit kryesorë makroekonomikë	17%
2.4 Stabiliteti ekonomik dhe politikat makroekonomike	6%
Linja 3	5%
3.1 Tregtia ndërkombëtare	5%